

DOI: 10.31648/kpp.6689

Maciej Łyżwiński

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0003-2513-7719

me.lyzwinski@student.uw.edu.pl

Umowy normalizujące stosunki między Państwem Izrael a Zjednoczonymi Emirataми Arabskimi i Królestwem Bahrajnu w świetle prawa międzynarodowego – wybrane zagadnienia

Bliski Wschód jest miejscem szczególnym na mapie świata. To miejsce, gdzie współistnieją różne religie, kultury, języki. Jest także obszarem wyjątkowo doświadczonym konfliktami, wojnami i innymi negatywnymi wydarzeniami. To właśnie na Bliskim Wschodzie prawo międzynarodowe było i jest bardzo często łamane. Tutaj to prawo jest także tworzone, bowiem prawo międzynarodowe jest jednym z podstawowych filarów koegzystencji państw w świecie współczesnym i fundamentem, który pozwala osiągnąć tę wartość, szczególnie ważną na Bliskim Wschodzie, czyli pokój.

W niniejszym artykule poddane analizie zostały umowy normalizujące stosunki pomiędzy Państwem Izrael a Zjednoczonymi Emirataми Arabskimi i Królestwem Bahrajnu. Umowy międzynarodowe są źródłem prawa międzynarodowego. Dlatego też należy się zastanowić, w jaki sposób przedstawiają się porozumienia Abrahamowe w świetle prawa międzynarodowego¹. Z uwagi na ograniczoną objętość artykułu, dokonano przeglądu bogatej zawartości porozumień Abrahamowych i głębszej analizie poddano: rys historyczny i kontekst towarzyszący ich zawarciu, postanowienia materialnoprawne porozumień (z szczególnie uwzględnieniem kwestii normalizacyjnych, stosunków mających panować w relacjach pomiędzy stronami i przede wszystkim instytucjonalnych form tych stosunków, które porozumienia określają), postanowienia formalnoprawne (rejestracja, ratyfikacja, sposoby rozstrzygania sporów wynikających z umowy, języki autentyczne), a także procedurę ratyfikacyjną, która została

¹ Autor ma na myśli prawo międzynarodowe publiczne tutaj i w analogicznych sformułowaniach.

przeprowadzona w państwach umawiających się. Szczególny nacisk położono na analizę, najbardziej rozbudowanego, zarówno pod względem materialnym, jak i formalnym, porozumienia, czyli Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emirataми Arabskimi a Państwem Izrael. Uwzględniono także dużo uboższe w treści, chociaż równie istotne akty wchodzące w skład porozumień Abrahamowych, czyli Deklarację o pokoju, współpracy i konstruktywnych dyplomatycznych i przyjacielskich relacjach ogłoszoną przez Państwo Izrael i Królestwo Bahrajnu 15 września 2020 r. oraz Deklarację porozumień Abrahamowych.

Rys historyczny

Podczas II Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 29 listopada 1947 r. została uchwalona Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 181². Dokument ten zakładał podział terenu Mandatu Palestyny na państwo żydowskie i arabskie. Około 55% Palestyny miało należeć do państwa żydowskiego, z kolei Jerozolima miała uzyskać status miasta pod nadzorem międzynarodowym³. 14 maja 1948 r. proklamowano powstanie Państwa Izrael⁴. Zostało ono w niedługim czasie uznane zarówno przez USA, jak i ZSRR⁵. Niebawem rozpoczęły się wojny izraelsko-arabskie.

Stosunki izraelsko-arabskie są zwykle widziane przez pryzmat konfliktu. Nie jest to jednak prawda, gdyż obfitują one także w szereg porozumień, istotnych w zakresie rozwoju prawa międzynarodowego.

Jednym z ważniejszych kroków na drodze do pokoju na Bliskim Wschodzie było porozumienie z Camp David. We wrześniu 1978 r. w Camp David, rezydencji wypoczynkowej amerykańskich prezydentów, odbyły się negocjacje pomiędzy premierem Państwa Izrael, Menachemem Beginem, i prezydentem Egiptu, Anwarem Sadatem, przy współudziale prezydenta USA, Jimmy'ego Cartera⁶. Porozumienie zostało osiągnięte 17 września 1978 r., w postaci przygotowania fundamentów dla przyszłego traktatu pokojowego⁷. 26 marca 1979 r. w Waszyngtonie został podpisany układ pokojowy pomiędzy Państwem Izrael a Egiptem⁸. W ramach tego układu m.in. Egipt uznawał Państwo

² A/RES/181(II).

³ W. Roszkowski, *Półwiecze. Historia polityczna świata po 1945 r.*, Warszawa 2002, s. 82.

⁴ מגילת העצמאות (tłum. Deklaracja niepodległości Państwa Izrael), <https://main.knesset.gov.il/About/Occasion/Pages/IndDeclaration.aspx> (dostęp: 9.12.2020).

⁵ J. Tyszkiewicz, E. Czapiewski, *Historia powszechna. Wiek XX*, Warszawa 2012, s. 556.

⁶ *Camp David accords*, [w:] M.A. Genovese (red.), *Encyclopedia of the American Presidency*, New York 2010, s. 73–74.

⁷ *Camp David accords*, [w:] S.C. Tucker (red.), *The Cold War. The Definitive Encyclopedia and Document Collection*, Santa Barbara 2020, s. 246.

⁸ *Ibidem*, s. 247.

Izrael, z kolei wojska izraelskie miały wycofać się z Półwyspu Synaj, który został zajęty w wyniku wojny sześciodniowej z 1967 r.⁹

Analogiczny traktat pokojowy Państwo Izrael zawarło z Królestwem Jordanii 26 października 1994 r.. Był on wynikiem wcześniejszych negocjacji pokojowych prowadzonych przez premiera Państwa Izrael Icchaka Rabina i króla Królestwa Jordanii Husajna¹⁰.

Porozumienia Abrahamowe – podstawowe informacje

Kontynuacją procesu stabilizacji na Bliskim Wschodzie są zawarte między Izraelem a Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi oraz Królestwem Bahrajnu umowy normalizujące stosunki pomiędzy tymi państwami, określane jako porozumienia Abrahamowe. 13 sierpnia 2020 r. wydano wspólne oświadczenie USA, Państwa Izrael oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich¹¹, w którym wyrażono zgodę na pełną normalizację stosunków pomiędzy Państwem Izrael a Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi. Prawie miesiąc później, 11 września 2020 r. zostało ogłoszone wspólne oświadczenie USA, Państwa Izrael oraz Królestwa Bahrajnu, o zgodzie na pełną normalizację stosunków pomiędzy Państwem Izrael a Królestwem Bahrajnu¹².

Oficjalna ceremonia podpisania umów miała miejsce 15 września 2020 r. w Białym Domu¹³.

Można od razu postawić pytanie, jak traktaty normalizujące stosunki pomiędzy Państwem Izrael a Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi i Królestwem Bahrajnu wyglądają w świetle prawa międzynarodowego¹⁴?

⁹ W. Roszkowski, op. cit., s. 281.

¹⁰ Ibidem, s. 492.

¹¹ *Joint Statement of the United States, the State of Israel, and the United Arab Emirates*, <https://il.usembassy.gov/joint-statement-of-the-united-states-the-state-of-israel-and-the-united-arab-emirates/> (dostęp: 1.11.2020).

¹² *Joint statement of the United States, the Kingdom of Bahrain, and the State of Israel*, <https://il.usembassy.gov/joint-statement-of-the-united-states-the-kingdom-of-bahrain-and-the-state-of-israel-2/> (dostęp: 1.11.2020).

¹³ *The Abraham Accords*, <https://2017-2021.state.gov/the-abraham-accords//index.html> (dostęp: 1.02.2021).

¹⁴ Porozumienia Abrahamowe stanowią ogólną nazwę umów zawartych 15 września 2020 roku w Białym Domu. Są to: Traktat o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael (*Abraham Accords peace agreement: Treaty of peace, diplomatic relations and full normalization between The United Arab Emirates and The State of Israel*), Deklaracja o pokoju, współpracy i konstruktywnych dyplomatycznych i przyjacielskich relacjach ogłoszona przez Państwo Izrael i Królestwo Bahrajnu 15 września 2020 roku (*Abraham Accords: Declaration of peace, cooperation, and constructive diplomatic and friendly relations. Announced by the State of Israel and the Kingdom of Bahrain on 15 September 2020*), Deklaracja porozumień abrahamowych (*The Abraham Accords Declaration*).

Deklaracja porozumień Abrahamowych

Deklaracja porozumień Abrahamowych jest dokumentem prezentującym zarys wartości, które przyświecały twórcom wspomnianych umów. Podkreślono w nim istotę pokoju na Bliskim Wschodzie jako czynnika, który winien być utrzymywany i wzmacniany. Zapowiedziano także promocję dialogu międzyreligijnego i międzykulturowego, który ma doprowadzić do pokoju pomiędzy wyznawcami trzech Abrahamowych religii. Samo określenie umów zawartych pomiędzy trzema państwami Bliskiego Wschodu, odwołujące się do osoby Abrahama, ma głęboki sens. Nawiązanie do tego patriarchy, znajdującego się na poczesnym miejscu w chrześcijaństwie, judaizmie i islamie, miało na celu wskazanie na istotne więzi łączące wyznawców tych religii¹⁵. W dokumencie mowa jest także o wsparciu dla rozwoju nauki, sztuki, medycyny i handlu. Sygnatariusze podkreślają także wagę porozumień pomiędzy Państwem Izrael a oświadczonymi państwami arabskimi, które są przez nich pozytywnie oceniane.

Traktat o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael

Najobszerniejszą umową międzynarodową wchodzącą w skład porozumień Abrahamowych jest Traktat o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael. Tytuł umowy międzynarodowej, jak zgodnie stanowi doktryna, powinien zawierać następujące elementy: określenie nazwy umowy i stron umowy oraz wskazanie przedmiotu porozumienia¹⁶. Tytuł tej umowy spełnia powyższe standardy. Umowa ta stanowi traktat w rozumieniu art. 2 ust. 1 lit. a Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów sporządzonej w Wiedniu 23 maja 1969 r.¹⁷ Wynika to z faktu, że spełnia przesłanki zawarte w tym przepisie. Otóż owe porozumienie jest międzynarodowym porozumieniem między państwami. W tym wypadku chodzi tutaj o Państwo Izrael i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Zostało ono zawarte w formie pisemnej, a także jest regulowane przez prawo międzynarodowe (o czym świadczą art. 2, 8 i 9 tej umowy). Mimo że wiele państw nie jest stronami tejże konwencji, to i tak wiele jej postanowień ma status norm prawa zwyczajowego¹⁸. Należy też podkreślić, że zarówno Państwo

¹⁵ G. Friedman, B. Sales, *The Israel-UAE-Bahrain peace deals, explained*, <https://www.jta.org/2020/09/17/politics/the-israel-uae-bahrain-peace-deals-explained> (dostęp: 1.11.2020).

¹⁶ M. Frankowska, *Prawo traktatów*, Warszawa 2007, s. 47.

¹⁷ Vienna Convention on the law of treaties. Concluded at Vienna on 23 May 1969 (United Nations, *Treaty Series*, vol. 1155, p. 331).

¹⁸ J. Klabbbers, *The concept of Treaty in International Law*, The Hague–London–Boston 1996, s. 40–41.

Izrael, jak i Zjednoczone Emiraty Arabskie nie są stronami tejże konwencji¹⁹. Doktryna prawa międzynarodowego w dużej mierze przychyliła się do stanowiska, że pojęcie z art. 2 ust. 1 lit. a będzie podobnie rozumiane w świetle prawa zwyczajowego²⁰. Fakt, że powyższa definicja oddaje naturę umowy międzynarodowej także w rozumieniu prawa zwyczajowego, podkreśla praktyka orzecznictwa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Na przykład tego zdania był jeden z sędziów Trybunału i wyraził je w opinii odrębnej do wyroku w sprawie *Katar v. Bahrajn*²¹. Co więcej, z orzecznictwa tego samego Trybunału wynika, że nawet jeżeli państwo jest związane normą umowną i zwyczajową o tej samej treści, to normy te egzystują samodzielnie i są obowiązujące²². Traktat to zasadniczo porozumienie między państwami. Jednak umowy mogą być tworzone także pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi²³.

Preambuła omawianej umowy jest dosyć rozbudowana. Zawarte są w niej typowe elementy charakterystyczne dla porozumień międzynarodowych. Pierwsze zdanie wstępu stanowi intyulację, czyli określenie stron umowy²⁴. Zgodnie z tekstem umowy, są to Zjednoczone Emiraty Arabskie oraz Państwo Izrael. Cechą charakterystyczną analizowanego traktatu jest rozbudowana arenga, czyli określenie motywów, z powodu których strony zawarły umowę²⁵. Zostało tam poruszonych wiele wątków, które płynnie się ze sobą łączą. Są to: określenie ogólnych zasad mających panować w bilateralnych stosunkach pomiędzy państwami, odniesienia do przyszłości Bliskiego Wschodu, przypomnienie zawartych wcześniej traktatów pomiędzy Izraelem a państwami arabskimi, podziękowania dla USA za wkład w powstanie porozumienia. Relacje pomiędzy Państwem Izrael a Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi opierać się mają na pokoju, dyplomatycznych i przyjacielskich stosunkach, współpracy oraz pełnej normalizacji. Z preambuły wynika także, że umawiające się strony kładą duży nacisk na kwestie ekonomiczne we wzajemnych relacjach. We wstępie traktatu strony odnoszą się nie tylko do wzajemnych relacji, ale także poprzez zawarte porozumienie chcą wpływać na przyszłość całego Bliskiego Wschodu. Umawiające się państwa widzą w zawartym porozumieniu szanse na zmianę paradygmatu relacji na Bliskim Wschodzie na bardziej przy-

¹⁹ United Nations Treaty Collection, *Vienna Convention on the Law of Treaties*, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&clang=_en (dostęp: 31.12.2020).

²⁰ O. Corten, P. Klein (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties. A Commentary*, Oxford 2011, s. 34.

²¹ J. Klabbers, op. cit., s. 41.

²² H. Thirlway, *The Sources of International Law*, Oxford 2014, s. 136–137.

²³ M.N. Shaw, *International Law*, Cambridge 2017, s. 685.

²⁴ W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2017, s. 79.

²⁵ Ibidem.

jazne i pokojowe. Przykładem tego jest wskazanie na osobę patriarchy Abrahama i wspólnych korzeni muzułmanów, żydów i chrześcijan. Wyznawcy tych trzech religii zobowiązani są do pokojowego współistnienia oraz wzajemnego zrozumienia i szacunku. Strony aspirują także do realizacji wizji Bliskiego Wschodu jako stabilnego, pokojowego i dobrze prosperującego miejsca na świecie. Jako motywy zawarcia umowy strony wskazują także na wcześniejsze, podobne porozumienia. Państwa wspominają Traktat o pokoju pomiędzy Państwem Izrael a Egiptem czy Traktat o pokoju pomiędzy Państwem Izrael a Jordanią, a także Wspólne oświadczenie USA, Państwa Izrael i Zjednoczonych Emiratów Arabskich z 13 sierpnia 2020 r.

Strony zobowiązały się także do wspólnej pracy nad rozwiązaniem konfliktu izraelsko-palestyńskiego. Państwa umawiające się wyrażają także wdzięczność USA za głęboki wkład w zawarcie tego porozumienia. Ostatni element preambuły występujący zwykle w umowach międzynarodowych (narracja) w omawianym traktacie jest bardzo krótka²⁶. Stanowi ona jedynie stwierdzenie zgody stron na zawarcie umowy.

W omawianym porozumieniu dyspozycja, czyli merytoryczna część umowy, jest bardzo rozbudowana²⁷. Interesująca jest forma budowy poszczególnych artykułów. Każdy z nich posiada tytuł, w którym zawarte jest streszczenie postanowień rozwijanych następnie w przepisie. Tytuł art. 1 umowy brzmi: *Ustanowienie pokoju, relacji dyplomatycznych i normalizacja*. Treść artykułu, która jest konkretyzacją tytułu, wskazuje, że między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi i Państwem Izrael ustanowiony zostaje pokój, relacje dyplomatyczne i pełna normalizacja dwustronnych stosunków. Sformułowanie „ustanowienie pokoju” nie do końca dobrze oddaje stan relacji pomiędzy umawiającymi się stronami panujący przed zawarciem traktatu. Otóż Państwo Izrael i Zjednoczone Emiraty Arabskie nigdy nie były w stanie wojny²⁸. Dlatego też powyższego sformułowania nie należy odczytywać w sposób dosłowny, lecz trzeba zwrócić uwagę na kontekst zawieranej umowy międzynarodowej (wynikający wprost z preambuły). Wtedy można wywnioskować, że chodzi tutaj o budowanie relacji, które mają być oparte na pokoju. Ustanowienie relacji dyplomatycznych i normalizacja stosunków pomiędzy państwami to zagadnienia istotne na gruncie prawa dyplomatycznego i konsularnego. Terminy te są blisko ze sobą związane. Jak twierdzi badacz tej dziedziny prawa Julian Sutor, nawiązanie stosunków dyplomatycznych jest warunkiem koniecznym ustanowienia oficjalnych stosunków między dwoma państwami²⁹. Co więcej, stwierdza także, że nawiązanie stosunków dyplomatycznych jest

²⁶ Ibidem.

²⁷ M. Frankowska, op. cit., Warszawa 2007, s. 47.

²⁸ A. Baker, *What was in the Abraham Accords Signed in Washington*, <https://jcpa.org/what-was-signed-in-the-abraham-accords-signed-in-washington/> (dostęp: 3.01.2021).

²⁹ J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2019, s. 106.

fundamentalnym warunkiem uznania danego państwa³⁰. Stosunki dyplomatyczne są uznawane za najwyższą formę oficjalnych relacji między państwami³¹. Ich nawiązanie winno mieć miejsce w formie dobrowolnego porozumienia państw³².

Rozwinięcie treści zawartych w powyższym przepisie znajduje się w art. 3, który normuje kwestię utworzenia ambasad. Określono w nim, że strony jak najszybciej po podpisaniu traktatu powinny dokonać wymiany ambasadorów. Co więcej, stwierdzono, że strony powinny prowadzić wzajemne stosunki dyplomatyczne i konsularne zgodnie z odpowiednimi zasadami prawa międzynarodowego.

Jak stwierdza wybitny znawca prawa międzynarodowego Malcolm N. Shaw, zasady regulujące różne aspekty stosunków dyplomatycznych są jednymi z najstarszych elementów prawa międzynarodowego³³. Wskazuje również, że tradycyjnie prowadzenie stosunków dyplomatycznych opiera się na ambasadorach. Normy dotyczące stosunków dyplomatycznych znajdują się m.in. w Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych sporządzonej w Wiedniu 18 kwietnia 1961 r.³⁴ Zarówno Państwo Izrael jak i Zjednoczone Emiraty Arabskie są stronami tej umowy³⁵. Z kolei zagadnienia dotyczące stosunków konsularnych zostały opracowane m.in. w Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych sporządzonej w Wiedniu 24 kwietnia 1963 r.³⁶ Zjednoczone Emiraty Arabskie są stroną tej umowy, natomiast Państwo Izrael jest jedynie sygnatariuszem tej umowy³⁷. Istotny w kontekście omawianego tematu jest art. 2 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, w którym stwierdzono, że ustanowienie stosunków dyplomatycznych pomiędzy państwami następuje za wzajemną zgodą państw³⁸.

W świetle nauki prawa dyplomatycznego art. 3 omawianego traktatu zobowiązuje państwa umawiające się do skorzystania z prawa legacji, czyli uprawnienia podmiotu prawa międzynarodowego do wysyłania i przyjmowania przedstawicieli dyplomatycznych, za wzajemną zgodą zainteresowanych stron³⁹.

³⁰ Ibidem, s. 108.

³¹ L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2015, s. 164.

³² M. Hardy, *Modern Diplomatic Law*, Manchester 1969, s. 13.

³³ Ibidem, s. 567.

³⁴ Vienna Convention on Diplomatic Relations. Done at Vienna, on 18 April 1961 (United Nations, *Treaty Series*, vol. 500, p. 95).

³⁵ United Nations Treaty Collection, Vienna Convention on Diplomatic Relations, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&clang=_en (dostęp: 3.01.2021).

³⁶ Vienna Convention on Consular Relations. Done at Vienna, on 24 April 1963 (United Nations, *Treaty Series*, vol. 596, p. 261).

³⁷ United Nations Treaty Collection, Vienna Convention on Consular Relations, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-6&chapter=3, 3.01.2021

³⁸ Vienna Convention on Diplomatic Relations. Done at Vienna, on 18 April 1961...

³⁹ J. Sutor, op. cit., s. 102.

W owym przepisie wskazano także na formę przedstawicielstwa dyplomatycznego – ambasadę (zwana także stałą misją dyplomatyczną), która jest najważniejszym organem zagranicznym państwa⁴⁰. Jest to stały organ państwa, który działa za granicą i jest stałą misją państwa wysyłającego w państwie przyjmującym i pełni funkcje dyplomatyczne w zgodzie z prawem międzynarodowym⁴¹. Na jego czele stoi ambasador.

Istotny z punktu widzenia niniejszej umowy jako dokumentu prawa międzynarodowego jest art. 2 omawianego traktatu. Został on zatytułowany *Ogólne zasady*. Stwierdzono tam, że strony powinny się kierować w swoich relacjach postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych i zasadami prawa międzynarodowego, rządzącego relacjami pomiędzy państwami. Zobowiązały się one także do wzajemnego uznawania się i szacunku wobec suwerenności, a także do życia w pokoju i bezpieczeństwie, rozwoju przyjacielskich relacji między nimi i ich narodami. Państwa umawiające się postanowiły także rozstrzygać wszelkie spory środkami pokojowymi. Bezpośrednie odwołanie w tym przepisie do postanowień Karty Narodów Zjednoczonych oraz wymienienie katalogu wartości, które mają przyświecać stronom w ich wzajemnych relacjach, bezpośrednio przywodzi na myśl sformułowania, które znalazły się w art. 2 Karty Narodów Zjednoczonych. W przepisie tym wskazano zasady, według których mają postępować ONZ oraz jej członkowie dla osiągnięcia celów określonych w art. 1⁴². Mowa jest tam m.in.: o zasadzie suwerennej równości członków organizacji, wykonywaniu w dobrej wierze zobowiązań, załatwianiu sporów międzynarodowych środkami pokojowymi, wyrzeczeniu się siły w stosunkach międzynarodowych. Wynikające z art. 2 ust. 1 Karty Narodów Zjednoczonych sformułowanie „suwerenna równość” oznacza suwerenność i równość państw⁴³.

Deklaracja zasad prawa międzynarodowego z 1970 r. rozwinęła to pojęcie. Wskazano, że „suwerenna równość” oznacza, że:

- państwa są równe wobec prawa; każde państwo korzysta z praw związanych z pełną suwerennością;
- każde państwo ma obowiązek szanowania osobowości innych państw;
- integralność terytorialna i niepodległość polityczna państwa są nienaruszalne;

⁴⁰ Ibidem, s. 75.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz.U. z 1947 r., Nr 23, poz. 90). W artykule 1 (ust. 1–4) wskazano cele ONZ, czyli: utrzymywanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, rozwijanie przyjaznych stosunków między państwami, oparte na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów, współpraca międzynarodowa w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, humanitarnej oraz poszanowanie praw człowieka. Ust. 4 wskazuje, że to ONZ jest ośrodkiem, który zmierza do osiągnięcia wspólnych celów.

⁴³ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 340.

– każde państwo ma prawo swobodnie wybrać i rozwijać swój system polityczny, społeczny i kulturalny;

– każde państwo ma obowiązek wypełniać całkowicie i w dobrej wierze swoje zobowiązania międzynarodowe i żyć w pokoju z innymi państwami⁴⁴.

Przepisy zawarte w artykułach 4–7 mają charakter raczej ogólny i nie są aż tak istotne z punktu widzenia prawa międzynarodowego. Zawartość merytoryczna tych przepisów dotyczy wartości we wspólnych relacjach i jest podobna do elementów zawartych w preambule oraz Deklaracji porozumień Abrahamowych. Wyjątkiem jest tu art. 5, który dotyczy umów dwustronnych w innych sferach oraz stanowi podstawę prawną aneksu do umowy. Zostanie on omówiony wraz z aneksem do umowy w dalszej części niniejszego opracowania. Artykuł 7 niniejszej umowy stanowi ostatni przepis o charakterze materialnoprawnym.

Artykuły 8–12 mają charakter formalnoprawny. Postanowienia formalnoprawne stanowią bardzo istotną część umowy, właściwie są spójnikiem upodabniającym różne umowy zawierane w obrocie międzynarodowym i to one będą głównym przedmiotem niniejszego opracowania. Doktryna prawa międzynarodowego przyznaje, że każda umowa międzynarodowa powinna te elementy o charakterze formalnoprawnym zawierać⁴⁵. Znajdują się tam zwykle zagadnienia, takie jak: sposób zawarcia umowy, sposób wypowiedzenia umowy, czas obowiązywania umowy, przepisy dotyczące rozstrzygania sporów, które wyniknęły na tle stosowania umowy, miejsce i data podpisania, języki, w których umowa została zawarta⁴⁶.

Artykuł 8 Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael został zatytułowany *Inne prawa i zobowiązania*. Strony stwierdziły w tym przepisie, że niniejszy traktat nie ma wpływu i nie powinien być interpretowany jako wpływający na prawa i obowiązki stron wynikające z Karty Narodów Zjednoczonych. Państwa zobowiązały się także do podjęcia koniecznych środków w celu stosowania w ich relacjach dwustronnych postanowień konwencji wielostronnych, których są stronami, w tym przedłożą odpowiednie zawiadomienie depozytariuszom tych konwencji.

W art. 9 strony potwierdziły, że zamierzają wypełniać w dobrej wierze zobowiązania wynikające z tego traktatu. Państwa umawiające się stwierdziły także, że nie ma niezgodności pomiędzy ich obecnymi zobowiązaniami traktatowymi a tym traktatem. Strony nie będą także przystępować do zobowiązań sprzecznych z niniejszą umową międzynarodową. Co więcej, państwa postanowiły, że podejmą się odpowiednich działań prawnych w celu implementacji tego traktatu, także uchylenia swojego krajowego ustawodawstwa niezgodne-

⁴⁴ M.N. Shaw, op. cit., s. 169.

⁴⁵ Ibidem, s. 48.

⁴⁶ L. Antonowicz, op. cit., s. 211.

go z tym traktatem. W art. 9 postanowiono, że z zastrzeżeniem artykułu 103 Karty Narodów Zjednoczonych, w przypadku sprzeczności między zobowiązaniami stron wynikającymi z niniejszego traktatu a jakimikolwiek innymi ich zobowiązaniami, zobowiązania traktatowe będą wiążące i implementowane.

W powyższych dwóch przepisach znalazło się bardzo wiele elementów formalnych, które są kluczowe przy interpretacji tej umowy, a także faktycznie wskazują one na to, że dokument ten jest umową międzynarodową, mającą występować w systemie prawa międzynarodowego i będącą pod rządami tego prawa. Zasygnalizowano tu wiele wątków, które stanowią fundament współczesnego prawa międzynarodowego.

Zdanie 1 art. 9 wyraża wprost zasadę *pacta sunt servanda*. Nazywa się ją także zasadą świętości umów, co wskazuje, jak wielkie ma ona znaczenie w obrocie międzynarodowym. Jak twierdzi Malcolm N. Shaw, jest to prawdopodobnie najstarsza zasada prawa międzynarodowego⁴⁷. Fundamentem prawa traktatów jest właśnie fakt związania prawnego stron umowami międzynarodowymi, które muszą być wykonywane w dobrej wierze. Jan Klabbers wskazuje ponadto, że właśnie moc wiążąca umów międzynarodowych wypływa z zasady *pacta sunt servanda*⁴⁸. Deklaracja londyńska z 1871 r. stanowiła, że „żadne mocarstwo nie może zwolnić się z zobowiązań traktatu ani zmienić jego postanowień inaczej, jak tylko za zgodą układających się stron, osiągniętą przez przyjazne porozumienie”⁴⁹. Ta zasada znalazła potwierdzenie także w innych aktach prawa międzynarodowego. Przede wszystkim jej wyrazem jest art. 2 ust. 2 Karty Narodów Zjednoczonych, który stanowi, że wszyscy członkowie ONZ „powinni z dobrą wiarą wypełniać zobowiązania zaciągnięte przez nich zgodnie z niniejszą Kartą”⁵⁰.

Art. 26 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów wskazuje, że „każdy będący w mocy traktat wiąże jego strony i powinien być przez nie wykonywany w dobrej wierze”⁵¹. Zasada ta również wielokrotnie była przedmiotem analizy Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości⁵². Trybunał ten w wyroku dotyczącym *prób jądrowych* stwierdził, że główną zasadą rządzącą zobowiązaniami prawnymi jest zasada dobrej wiary, a także że zaufanie i pewność (prawa) są nieodłącznym elementem współpracy międzynarodowej⁵³. Omawiana zasada ma zastosowanie do wszystkich umów międzynarodowych pod warunkiem, że są ważne zawarte i są w mocy⁵⁴. Ważność każdej umowy jest do-

⁴⁷ M.N. Shaw, op. cit., s. 685.

⁴⁸ J. Klabbers, op. cit., s. 39.

⁴⁹ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 92.

⁵⁰ Karta Narodów Zjednoczonych...

⁵¹ Vienna Convention on the law of treaties. Concluded at Vienna on 23 May 1969...

⁵² W. Czapliński, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2014, s. 134.

⁵³ M. N. Shaw, op. cit., s. 77.

⁵⁴ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 90.

mniemaniem prawnym wynikającym z art. 42 Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów⁵⁵. Zdanie 5 art. 9 Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emirataми Arabskimi a Państwem Izrael wyraża obowiązek dostosowania prawa wewnętrznego do prawa międzynarodowego. Jest to kolejna z zasad, które rządzą obrotem międzynarodowym, a która wprost wypływa z zasady *pacta sunt servanda*. Dlatego też państwo nie może uchylać się od zobowiązań międzynarodowych, argumentując takie działanie związaniem normami wewnętrznymi. Tę zasadę potwierdził w 1872 r. wyrok arbitrażowy w sprawie statku Alabama⁵⁶. Tak samo wypowiedział się Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej w opinii doradczej z 1932 r., w której stwierdził, że nawet powołanie się na konstytucję nie może być wystarczającą podstawą do uchylenia się od zobowiązań międzynarodowych⁵⁷. Potwierdzenie ważności omawianej zasady znalazło się w art. 27 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, który stanowi: „Strona nie może powoływać się na postanowienia swojego prawa wewnętrznego dla usprawiedliwienia niewykonywania przez nią traktatu”⁵⁸.

Zdanie 1 art. 8 oraz zdanie 4 art. 9 omawianego traktatu odnosi się do art. 103 Karty Narodów Zjednoczonych. „W razie sprzeczności pomiędzy obowiązkami członków Narodów Zjednoczonych, wynikających z niniejszej Karty, a ich obowiązkami wynikającymi z jakiegoś innego porozumienia międzynarodowego, pierwszeństwo będą miały ich obowiązki wynikające z niniejszej Karty.”⁵⁹ Z przepisu tego wynika wprost, że Karta Narodów Zjednoczonych jest normą o charakterze nadrzędnym w prawie międzynarodowym, dlatego też zobowiązania międzynarodowe członków ONZ powinny być zgodne z tym kluczowym aktem prawa narodów⁶⁰. Bardzo podobne uregulowanie znajdowało się w art. 20 Paktu Ligi Narodów, z tą różnicą, że przewidywał on nieważność umów z nim sprzecznych, a nie jak w przypadku Karty pierwszeństwo jej stosowania⁶¹. Konstrukcja z art. 8 i 9 Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emirataми Arabskimi a Państwem Izrael jest podobna do konkretnych przepisów innych umów międzynarodowych normujących tę kwestię. Można tutaj wskazać np. art. 30 ust. 1 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów⁶² czy art. 7 Traktatu Północnoatlantyckiego sporządzonego w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r.⁶³

⁵⁵ Ibidem, s. 90.

⁵⁶ W. Czapliński, A. Wyrozumski, op. cit., s. 651.

⁵⁷ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 37.

⁵⁸ Vienna Convention on the law of treaties. Concluded at Vienna on 23 May 1969...

⁵⁹ Karta Narodów Zjednoczonych...

⁶⁰ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 33.

⁶¹ W. Czapliński, A. Wyrozumski, op. cit., s. 37.

⁶² Vienna Convention on the law of treaties. Concluded at Vienna on 23 May 1969...

⁶³ Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r. (Dz.U. z 2000 r., Nr 87, poz. 970).

Implikacjom wynikającym z praktycznego stosowania art. 103 Karty Narodów Zjednoczonych poświęcone są orzeczenia MTS np. w sprawie *Nikaragui* z 1984 r. czy w sprawie *Lockerbie*⁶⁴.

Artykuł 10 Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael dotyczy ratyfikacji i wejścia w życie umowy. Przepis ten stanowi, że traktat podlega ratyfikacji przez obie strony tak szybko, jak to będzie możliwe, zgodnie z ich odpowiednimi procedurami krajowymi i wejdzie w życie po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych. W świetle doktryny prawa międzynarodowego publicznego art. 10 omawianego traktatu składa się z dwóch klauzul: klauzuli ratyfikacji (ratyfikacyjnej) i klauzuli o wejściu w życie.

Klauzula ratyfikacyjna jest to stwierdzenie, że umowa podlega ratyfikacji. W klauzuli ratyfikacyjnej nie wskazuje się zwykle, kiedy dokładnie ma nastąpić ten akt, a najczęściej strony posługują się stwierdzeniem takim jakie użyto w art. 10 zdanie 1 omawianego traktatu, czyli: „tak szybko, jak to będzie możliwe”⁶⁵. Przepis ten świadczy także o złożonym trybie zawarcia niniejszej umowy, gdyż zgoda na związanie się stron tym traktatem następuje poprzez ratyfikację. Taka forma zawarcia traktatu wiąże się z obowiązkiem wynikającym z art. 18 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, bowiem strony (do czasu, gdy nie ujawnią, że nie chcą się stać stroną traktatu) muszą powstrzymać się od działań, które udaremniłyby przedmiot i cel traktatu, gdy podpisały umowę z zastrzeżeniem ratyfikacji⁶⁶. Przepis ten uznawany jest za wyrażający normę prawa zwyczajowego⁶⁷. Jednakże trzeba zaznaczyć, że ta kwestia budzi spory w doktrynie⁶⁸.

Klauzula o wejściu w życie umowy najczęściej jest powiązana z klauzulą dotyczącą trybu zawarcia umowy. Tak jest też w omawianym przypadku, gdyż obie klauzule są ujęte w tym samym przepisie, czyli art. 10. Klauzula ma sprzyjać umawiającym się państwom, aby zapewnić odpowiedni czas między zawarciem traktatu, a jego wejściem w życie. Ten czas strony mogą wykorzystać na przygotowanie odpowiedniego ustawodawstwa wewnętrznego, które będzie niezbędne do prawidłowego funkcjonowania umowy w prawie krajowym. W artykule 10 Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael stwierdzono, że wejdzie on w życie po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Omawiając klauzulę ratyfikacyjną (a także klauzulę o wejściu w życie) nie można nie wspomnieć, czym jest ratyfikacja – jest to sposób na ostateczne

⁶⁴ W. Czaplinski, A. Wyrozumska, op. cit., s. 37.

⁶⁵ M. Frankowska, op. cit., s. 48.

⁶⁶ Vienna Convention on the law of treaties. Concluded at Vienna on 23 May 1969...

⁶⁷ M.E. Villiger, *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*, Leiden–Boston 2009, s. 252.

⁶⁸ O. Dörr, K. Schmalenbach (red.), *Vienna Convention on the Law of Treaties. A commentary*, Berlin–Heidelberg 2018, s. 221.

wyrażenie zgody na związanie się traktatem przez państwo⁶⁹. Z uwagi na to, że ratyfikacja jest aktem wewnątrzno-międzynarodowym, chociażby pokrótce należy przedstawić, jak ten proces przebiegał w państwach, które zawarły omawiany traktat, gdyż ma to niebagatelny wpływ na zaciągnięte przez strony zobowiązanie międzynarodowe.

W Państwie Izrael to rząd podpisuje i ratyfikuje traktaty⁷⁰. Nie ma wyraźnego ustawodawstwa, które wprost określałoby procedurę ratyfikacji, istotne znaczenie ma wytworzony w tej dziedzinie zwyczaj⁷¹. Zgodnie z tą praktyką, rząd nie ma obowiązku uzyskiwać zgody Knesetu na ratyfikację umowy międzynarodowej⁷². Niemniej wytworzył się zwyczaj, który zakłada, że rząd przedkłada parlamentowi do zatwierdzenia traktaty o szczególnym znaczeniu dla Państwa Izrael⁷³. Procedura ta została zastosowana przy ratyfikacji traktatów, takich jak: Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 1948 r. czy Traktat o pokoju pomiędzy Państwem Izrael a Egiptem z 1979 r.⁷⁴ W przypadku Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratach Arabskimi a Państwem Izrael procedura ratyfikacji w Państwie Izrael wyglądała następująco: powyższa umowa międzynarodowa została zatwierdzona jednogłośnie przez rząd Państwa Izrael 12 października 2020 r.⁷⁵, następnie – zgodnie z możliwością, jaką daje paragraf 10 (ה) Rządowego Regulaminu Pracy i wagą traktatu – został on przekazany do zatwierdzenia przez Kneset⁷⁶. Fakt ten świadczy o tym, że Traktat o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratach Arabskimi a Państwem Izrael znajduje się pod względem sposobu ratyfikacji w jednej grupie co doniosłe umowy międzynarodowe wymienione wyżej. Analizowany traktat został zatwierdzony przez

⁶⁹ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 83.

⁷⁰ The Knesset- Research and Information Center, *The Role of the Parliament in the Ratification of International Treaties and Agreements*, <https://main.knesset.gov.il/EN/activity/mmm/me00647.pdf> (dostęp: 10.12.2020).

⁷¹ Ibidem.

⁷² Y. Dinstein, *The application of customary international law concerning armed conflicts in the national legal order*, [w:] M. Bothe, P. Macalister-Smith, T. Kurzidem, *National Implementation of International Humanitarian Law. Proceedings of an International Colloquium held at Bad Homburg, June 17–19, 1988*, Dordrecht–Boston–London 1990, s. 29–30.

⁷³ The Knesset Research Center...

⁷⁴ Y. Dinstein, op. cit., s. 30.

⁷⁵ L. Harkov, *Cabinet authorizes Israel-UAE peace treaty*, <https://www.jpost.com/breaking-news/netanyahu-uae-leader-speak-ahead-of-cabinet-vote-on-peace-treaty-645406> (dostęp: 13.12.2020).

⁷⁶ חוזה השלום "הסכמי אברהם לשלום: חוזה שלום, יחסים דיפלומטיים ונורמליזציה מלאה בין מדינת ישראל לבין איחוד האמירויות הערביות" - הבאה לאישור הכנסת

(tłum. Traktat pokojowy Porozumienia Abrahamowe dla pokoju: Traktat o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji pomiędzy Państwem Izrael a Zjednoczonymi Emiratach Arabskimi – dostarczono do zatwierdzenia przez Kneset), https://www.gov.il/he/Departments/policies/dec428_2020 (dostęp: 13.12.2020).

Kneset 15 października 2020 r.⁷⁷, a 25 października został ratyfikowany przez rząd Państwa Izrael⁷⁸.

Procedura ratyfikacji traktatów w Zjednoczonych Emiratach Arabskich jest dosyć skomplikowana, co wynika z systemu politycznego tego kraju. Otóż w państwie tym nie ma spisanej, wyraźnej procedury ratyfikacyjnej umów międzynarodowych⁷⁹. Fakt ten wynika w dużej mierze z uwarunkowań kulturowych, gdyż tamtejsza tradycja większym poważaniem obdarza słowo mówione niż słowo pisane⁸⁰. W przepisach konstytucyjnych można jednak odnaleźć pewne reguły dotyczące aktu ratyfikacji. Artykuł 47 ust. 4 Konstytucji Zjednoczonych Emiratów Arabskich stanowi, że ratyfikacja traktatów jest kompetencją Najwyższej Rady Federalnej (kluczowy organ w systemie władzy, złożony z władców 7 emiratów)⁸¹. Powyższy przepis Konstytucji ZEA, wskazuje ponadto, że ten akt ostatecznego związania się państwa umową następuje w drodze dekretu⁸². Niestety, nie jest znana w pełni procedura podejmowania decyzji konkretnie co do ratyfikacji. Można wywnioskować ją nie wprost z innych przepisów Konstytucji. Artykuł 49 Konstytucji ZEA stanowi, że Najwyższa Rada Federalna podejmuje decyzję w istotnych sprawach większością głosów 5 emiratów, pod warunkiem, że taka większość obejmuje głos emiratów Abu Zabi i Dubaju⁸³. Nie jest wprost określone, że w ramach tej procedury jest dokonywana ratyfikacja. Niemniej z islamskiej tradycji dotyczącej kwestii prawnych wynika, że ratyfikacja jest „istotną sprawą”, dlatego też można wnosić, że ta procedura jest adekwatna⁸⁴. Ratyfikacja przez ZEA Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael została dokonana 19 października 2020 r.⁸⁵

Artykuł 11 Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael dotyczy rozstrzygania sporów. Przepis ten przewiduje generalne założenie, że spory wynikające ze stosowania lub interpretacji umowy mają być rozstrzygane w drodze negocjacji. Jeżeli nie można go jednak rozwiązać w ten sposób, to

⁷⁷ G. Hoffmann, T. Lazaroff, *Kneset approves Israel-UAE deal*, <https://www.jpost.com/israel-news/kneset-debates-israel-uae-deal-645800> (dostęp: 13.12.2020).

⁷⁸ הממשלה אישרה את הסכם השלום בין ישראל לאיחוד האמירויות (tłum. Rząd ratyfikował traktat pokojowy pomiędzy Izraelem a Zjednoczonymi Emiratami) https://www.gov.il/he/Departments/news/spoke_ratify251020 (dostęp: 13.12.2020).

⁷⁹ K. Kamøy, *Diversity of Law in the United Arab Emirates. Privacy, Security, and the Legal System*, Abingdon 2020.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Reuters Staff, *UAE cabinet ratifies accord to Israel ahead of official visit*, <https://www.reuters.com/article/us-israel-emirates-idUSKBN2741V5> (dostęp: 13.12.2020).

(z zastrzeżeniem zgody stron) można spór ten rozstrzygnąć za pomocą koncyliacji lub arbitrażu.

W artykule 11 zawarto kluczowe sposoby tzw. pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych. Ten przepis jest istotny, ponieważ od zastosowania określonych w nim mechanizmów rozwiązywania sporów międzynarodowych może zależeć przyszłość traktatu, dlatego też poświęcona zostanie mu szczególna uwaga.

Pojęcie sporu międzynarodowego było wielokrotnie definiowane w orzecznictwie trybunałów międzynarodowych. Kluczową definicję sformułowano w orzeczeniu Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej z 1924 r. w sprawie *koncesji palestyńskich Mavrommatisa*⁸⁶. Trybunał uznał, że spór to „nieporozumienie co do prawa lub faktów, konflikt poglądów prawnych, lub interesów pomiędzy dwoma stronami”⁸⁷. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości przyjął podobną definicję tego pojęcia w sprawie *Timoru Wschodniego*⁸⁸. Trzeba też zaznaczyć, że istnienie sporu jest zjawiskiem obiektywnym, niebędącym w zależności od woli stron⁸⁹.

Negocjacje są sposobem, za pomocą którego zdecydowana większość sporów międzynarodowych jest rozwiązywana⁹⁰. Polegają na dyskusji między zainteresowanymi stronami w celu pogodzenia rozbieżnych stanowisk bądź przynajmniej na zrozumieniu zdania drugiej strony⁹¹. Główną różnicą pomiędzy negocjacjami a innymi metodami załatwiania sporów jest brak uczestnictwa w nich strony trzeciej⁹². Negocjacje mogą mieć charakter bilateralny bądź multilateralny, w zależności od liczby stron sporu⁹³. O istocie tego sposobu załatwiania sporów międzynarodowych świadczy chociażby spora liczba dokumentów międzynarodowych, które do tego pojęcia się odwołują, np. Karta Narodów Zjednoczonych, Deklaracja z Manili o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych z 15 listopada 1982 r., Akt końcowy KBWE z 1 sierpnia 1975 r., Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z 23 maja 1969 r., Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza z 10 grudnia 1982 r.⁹⁴ W orzecznictwie trybunałów międzynarodowych także można znaleźć wiele odniesień, podkreślających wagę negocjacji w prawie międzynarodowym. Są to: orzeczenie MTS dotyczące jurysdykcji w sprawie *łowiisk islandzkich*, czy opinia doradcza STSM w sprawie *ruchu kolejowego między Litwą a Polską*⁹⁵.

⁸⁶ M.N. Shaw, op. cit., s. 765.

⁸⁷ Publications of the Permanent Court of International Justice 1924, seria A, nr 2, s. 11.

⁸⁸ International Court of Justice Reports 1962, s. 6.

⁸⁹ W. Czapliński, A. Wyrozumska, op. cit., s. 785.

⁹⁰ J. Collier, V. Lowe, *The Settlement of Disputes in International Law: Institutions and Procedures*, Oxford 1999, s. 20.

⁹¹ M.N. Shaw, op. cit., s. 767.

⁹² Ibidem, s. 767.

⁹³ J. Collier, V. Lowe, op. cit., s. 22.

⁹⁴ W. Czapliński, A. Wyrozumska, op. cit., s. 788.

⁹⁵ Ibidem, s. 789.

Koncyliacja jest jednym ze sposobów rozwiązywania sporów międzynarodowych, zawierającym w sobie elementy komisji śledczej i mediacji⁹⁶. Koncyliacja (w przeciwieństwie do negocjacji) wymaga udziału trzeciej strony, w postaci najczęściej komisji koncyliacyjnej. Może ona mieć charakter stały bądź być powołaną *ad hoc* w związku konkretnym stanem faktycznym⁹⁷. W skład tej komisji winny wchodzić osoby cechujące się niezależnością oraz doświadczeniem⁹⁸. Komisja zaleca stronom określone działanie, w celu rozwiązania sporu, jednak zalecenia komisji nie mają charakteru wiążącego prawnie⁹⁹.

Duża liczba traktatów wielostronnych przewiduje koncyliację jako sposób rozwiązywania sporów. Są to chociażby: Pakt bogotański z 1948 r., Europejska Konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych z 1957 r., Protokół do Karty Organizacji Jedności Afrykańskiej z 1964 r. (obecnie: Unia Afrykańska), Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z 1969 r.¹⁰⁰ Ponadto istnieje także wiele dwustronnych umów koncyliacyjnych, np. traktaty pomiędzy Szwajcarią a Polską czy Szwajcarią a Państwem Izrael¹⁰¹.

Arbitraż jest sposobem załatwiania sporów międzynarodowych, który w przeciwieństwie do omówionych wcześniej (negocjacji, koncyliacji) kończy się wiążącym rozstrzygnięciem. Znany był już w starożytności¹⁰². Artykuł 37 I Konwencji haskiej z 1907 r. stanowi: „Arbitraż międzynarodowy ma za zadanie załatwienie zatargów między Państwami przez sędziów przez nie wybranych i na zasadzie poszanowania prawa. Zastosowanie arbitrażu pociąga za sobą obowiązek poddania się z dobrą wiarą jego wyrokowi”¹⁰³. Kluczowym elementem tej procedury rozwiązywania sporów międzynarodowych jest trybunał arbitrażowy, który wydaje wiążący wyrok w sprawie. Jak podkreśla doktryna prawa międzynarodowego, już w klauzuli arbitrażowej powinien być określony sposób powołania trybunału¹⁰⁴. Niestety, w art. 11 omawianego traktatu takie informacje się nie znalazły. W doktrynie wyrażany jest pogląd, że zwykle umowy, które jako sposób rozwiązania sporu przewidują arbitraż,

⁹⁶ L. Mälksoo, *Conciliation within the Framework of Dispute Settlement Procedures: An East European Perspective*, [w:] Ch. Tomuschat, R.P. Mazzeschi, D. Thürer (red.), *Conciliation in International Law. The OSCE Court of Conciliation and Arbitration*, Leiden–Boston 2016, s. 12.

⁹⁷ L. Antonowicz, op. cit., Warszawa 2015, s. 237.

⁹⁸ J.P. Cot *Expectations Attached to Conciliation Reconsidered*, [w:] Ch. Tomuschat, R.P. Mazzeschi, D. Thürer (red.), op. cit., s. 8.

⁹⁹ L. Mälksoo, op. cit., s. 13.

¹⁰⁰ M.N. Shaw, op. cit., s. 774.

¹⁰¹ W. Czaplński, A. Wyrozumska, op. cit., s. 800.

¹⁰² Patrz: M. Indlekofer, *International Arbitration and the Permanent Court of Arbitration*, Wolters Kluwer Law International 2013, rozdział 1.

¹⁰³ Oświadczenie rządowe z 18 grudnia 1929 r. w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Konwencji o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych, podpisanej w Hadze 18 października 1907 r. (Dz.U. z 1930 r., Nr 9, poz. 64).

¹⁰⁴ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 389.

jednocześnie wykluczają inne metody rozstrzygania nieporozumień między państwami¹⁰⁵. W związku z tym powyższy przepis także i pod tym względem jest dosyć nietypowy. Skład trybunału arbitrażowego określają strony¹⁰⁶. Wyrok arbitrażowy jest ostateczny i wiążący tylko dla stron w sporze. Bardzo interesującym przykładem zastosowania w praktyce tej formy rozwiązywania sporów międzynarodowych, a jednocześnie ważnym z punktu widzenia omawianego tematu, jest arbitraż pomiędzy Państwem Izrael a Egiptem, który dotyczył sporu o przynależność miejscowości Taba¹⁰⁷. Dotyczył on praktycznych implikacji wynikających z Traktatu pokojowego z 1979 r.

Artykuł 12 Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael dotyczy rejestracji umowy międzynarodowej. W przepisie tym strony postanowiły, że traktat zostanie przekazany Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych w celu zarejestrowania zgodnie z postanowieniami artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

Idea rejestracji umów międzynarodowych, czyli w konsekwencji ich jawności, pojawiła się w związku z orędziem z 8 stycznia 1918 r. prezydenta USA Thomasa W. Wilsona¹⁰⁸. Odzwierciedleniem tej wizji stał się art. 18 Paktu Ligi Narodów¹⁰⁹. Karta Narodów Zjednoczonych także formułuje obowiązek rejestracji umów międzynarodowych, czego wyrazem jest artykuł 102 Karty Narodów Zjednoczonych, który stanowi: „Każdy traktat i każdy układ międzynarodowy, zawarty przez któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych po wejściu w życie niniejszej Karty, powinien być możliwie jak najprędzej zarejestrowany w Sekretariacie i przez Sekretariat ogłoszony (ust.1). W razie, gdyby jakikolwiek tego rodzaju traktat lub układ międzynarodowy nie został zarejestrowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu, to żadna ze stron umawiających się nie będzie mogła powoływać się na taki traktat albo układ przed którymkolwiek organem Narodów Zjednoczonych (ust.2)”¹¹⁰. Przepis ten jest w sposób interesujący interpretowany w praktyce, czego przykładem jest wypowiedź Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie *Katar v. Bahrajn*. Trybunał stwierdził, że „umowa lub traktat międzynarodowy, które nie zostały zarejestrowane w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych, nie mogą, zgodnie z postanowieniami art. 102 Karty, być powoływane przez strony przed jakimkolwiek organem Narodów Zjednoczonych.

¹⁰⁵ W. Czaplinski, A. Wyrozumska, op. cit., s. 826.

¹⁰⁶ L. Antonowicz, op. cit., Warszawa 2015 s. 238.

¹⁰⁷ Reports of International Arbitral Awards, *Case concerning the location of boundary markers in Taba between Egypt and Israel*, Vol. XX, s. 1–118.

¹⁰⁸ M. Frankowska, op. cit., s. 98.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Karta Narodów Zjednoczonych...

Z drugiej strony brak rejestracji lub późna rejestracja nie ma wpływu na faktyczną ważność umowy, która pozostaje nie mniej wiążąca dla stron¹¹¹.

Końcowe postanowienia analizowanego traktatu dotyczą daty i miejsca jej podpisania, języków autentycznych. Zawarte tam zostały podpisy umocowanych przedstawicieli państw umawiających się. Zgodnie z tekstem umowę sporządzono w Waszyngtonie. Bardzo ciekawy jest sposób, w jaki strony określiły datę. Otóż posłużyły się w tym celu kalendarzem hebrajskim, muzułmańskim i gregoriańskim, stąd też określono, że umowa została podpisana dnia 26 miesiąca Elul 5780 r. (według kalendarza hebrajskiego), dnia 27 miesiąca Muharram 1442 r. (według kalendarza muzułmańskiego), co odpowiada dniu 15 września 2020 r. Traktat o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emirataми Arabskimi a Państwem Izrael został sporządzony w językach hebrajskim, arabskim i angielskim, przy czym wszystkie teksty są jednakowo autentyczne. Zgodnie z porozumieniem stron, w przypadku rozbieżności przy interpretacji, tekst angielski będzie rozstrzygający. Powyższe sformułowania dotyczące języków autentycznych przywodzą na myśl art. 33 ust. 1 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, który stanowi, że „jeżeli tekst traktatu został ustalony jako autentyczny w dwóch lub więcej językach, ma jednakową moc w każdym z nich, chyba że traktat postanawia lub strony uzgodniły, iż w przypadku rozbieżności określony tekst jest rozstrzygający”¹¹². Zarówno Państwo Izrael, jak i Zjednoczone Emiraty Arabskie nie są stronami Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów¹¹³. Nie zmienia to jednak faktu, że zdecydowana większość jej postanowień ma także charakter powszechnych norm zwyczajowych, co widać na przykładzie analizowanego traktatu oraz w orzecznictwie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości¹¹⁴. Podpisy pod analizowaną umową złożyli: premier Państwa Izrael Benjamin Netanjahu, minister spraw zagranicznych i współpracy międzynarodowej ZEA Abdullah ibn Zajid Al Nahajjan. Znajduje się tam też podpis prezydenta USA Donalda Trumpa, który zgodnie z tekstem traktatu jest świadkiem wspólnego postanowienia stron.

Integralną częścią Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emirataми Arabskimi a Państwem Izrael jest aneks do niniejszej umowy. Podstawą prawną tego aneksu jest art. 5 analizowanego traktatu. Przepis ten stanowi upoważnienie dla stron do zawarcia w najwcześniejszym możliwym terminie umów bilateralnych w określonych sferach: finanse i inwestycje, lotnictwo cywilne, wizy i służba konsularna,

¹¹¹ ICJ Reports 1994, s. 122.

¹¹² Vienna Convention on the law of treaties. Concluded at Vienna on 23 May 1969...

¹¹³ United Nations Treaty Collection, *Vienna Convention on the Law of Treaties*, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII=1-&chapter23=&Tempmtdsg3&clang=_en (dostęp: 31.12.2020).

¹¹⁴ ICJ Reports 2001, s. 502. (sprawa *LaGrand*)

innowacje, handel i relacje ekonomiczne, opieka medyczna, nauka, technologia i pokojowe wykorzystanie przestrzeni kosmicznej, turystyka, kultura i sport, energia, środowisko, edukacja, umowy morskie, telekomunikacja i poczta, rolnictwo i bezpieczeństwo żywnościowe, wody, współpraca prawna. Artykuł 5 zawiera klauzulę, która zakłada, że jakiegokolwiek umowy zawarte przed wejściem w życie omawianego traktatu powinny wejść w życie w momencie wejścia w życie traktatu, chyba że strony postanowiły inaczej.

Deklaracja o pokoju, współpracy i konstruktywnych dyplomatycznych i przyjacielskich relacjach ogłoszona przez Państwo Izrael i Królestwo Bahrajnu 15 września 2020 r.

Deklaracja o pokoju, współpracy i konstruktywnych dyplomatycznych i przyjacielskich relacjach ogłoszona przez Państwo Izrael i Królestwo Bahrajnu 15 września 2020 r. ma odmienny charakter, szczególnie w zakresie, formy od Traktatu o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji między Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi a Państwem Izrael. Dokument ten jest deklaracją między dwoma suwerennymi państwami. Jak twierdzi Alan Baker, znawca prawa międzynarodowego oraz były ambasador Państwa Izrael w Katarze, jest to polityczna deklaracja o charakterze niewiążącym i deklaratoryjnym, podobna do Izraelsko-Palestyńskiej Deklaracji Zasad z 13 września 1993 r. oraz Wspólnej agendy Izraela i Jordanii z 14 września 1993 r.¹¹⁵ Wyraża ona intencje obu stron do podjęcia negocjacji w sprawie szeregu dwustronnych umów normalizacyjnych¹¹⁶. Ten stan rzeczy wynika, oprócz innych przyczyn o charakterze politycznym, prawdopodobnie z faktu, że Królestwo Bahrajnu dołączyło do porozumień Abrahamowych, mówiąc kolokwialnie „w ostatniej chwili”, gdyż ogłosiło chęć normalizacji relacji z Państwem Izrael dopiero 11 września 2020 r. (ceremonia podpisania umów miała miejsce 15 września, jak było już wspomniane), podczas gdy Zjednoczone Emiraty Arabskie wyraziły swoją wolę już niecały miesiąc wcześniej. Dlatego też jest ona dużo uboższa w treści w porównaniu z bardzo rozbudowaną umową z ZEA. Jednak znalazły się tam wszystkie potrzebne elementy do otwarcia procesu normalizującego relację pomiędzy państwami. W tekście są informacje o zgodzie na nawiązanie pełnych relacji dyplomatycznych, wystrzeganiu się użycia siły. Strony także zgodziły się zawrzeć w najbliższym czasie porozumienia w zakresie: inwestycji, turystyki, lotów bezpośrednich bezpieczeństwa, tele-

¹¹⁵ A. Baker, *What was in the Abraham Accords Signed in Washington*, <https://jcpa.org/what-was-signed-in-the-abraham-accords-signed-in-washington/> (dostęp: 3.01.2021).

¹¹⁶ Ibidem.

komunikacji technologii, energii, opieki zdrowotnej, kultury, środowiska. Państwa umawiające się zamierzają także zawrzeć stosowne porozumienie w sprawie wzajemnego otwarcia ambasad. Zasygnalizowane tutaj sfery współpracy w dużej mierze pokrywają się z tymi, które zostały znacznie rozwinięte w powyższej umowie z ZEA.

Izrael nigdy nie był w stanie wojny z Królestwem Bahrajnu¹¹⁷. Dlatego też pojęcie zawarte w tytule można rozumieć jako budowanie relacji, które mają być oparte na pokoju.

W tekście Deklaracji o pokoju, współpracy i konstruktywnych dyplomatycznych i przyjacielskich relacjach ogłoszonej przez Państwo Izrael i Królestwo Bahrajnu 15 września 2020 r. pojawiają się sformułowania, które wyrażają najlepiej charakter porozumień Abrahamowych w całości. Są to oczywiście stwierdzenia „pokojowe współlistnienie” oraz „kultura pokoju”. Nie są to tylko pięknie brzmiące dyplomatyczne konstatacje, lecz określenia, które były już znane w prawie międzynarodowym wcześniej i znalazły swoje odbicie w wielu istotnych dokumentach międzynarodowych.

Historia pojęcia „pokojowe współlistnienie” jest bardzo interesująca. Otóż zostało ono opracowane w umowie chińsko-indyjskiej z 1954 r. jako Pięć zasad pokojowego współlistnienia¹¹⁸. Są to: wzajemny szacunek dla integralności terytorialnej i suwerenności drugiej strony, wzajemna nieagresja, wzajemna nieingerencja w sprawy wewnętrzne, zasada równości i wzajemnych korzyści oraz pokojowe współlistnienie¹¹⁹. Kolejnym aktem międzynarodowym, który mówi o „pokojowym współlistnieniu”, jest komunikat końcowy konferencji z Bandungu z 1955 r.¹²⁰ To stwierdzenie pojawia się też w wielu rezolucjach Zgromadzenia Ogólnego ONZ, m.in. w Rezolucji ZO ONZ 1236 (XII) o pokojowych i sąsiedzkich stosunkach między państwami¹²¹. Elementy „pokojowego współlistnienia” zostały wymienione także wśród zasad Karty Organizacji Jedności Afrykańskiej (obecnie: Unia Afrykańska)¹²².

Pojęcie „kultura pokoju” zostało skodyfikowane w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ znanej pod nazwą Deklaracja i program działań na rzecz kultury pokoju¹²³. Już w artykule 1 pojawiają się informacje, że „kultura pokoju” to zbiór wartości, postaw, tradycji i stylów zachowań oraz sposobów życia opartych na: poszanowaniu życia, zakończeniu przemocy oraz promowaniu i praktykowaniu niestosowania przemocy, pełne poszanowanie zasad suwerenności, integralności terytorialnej i niezależności politycznej państw oraz nieingeren-

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ M.N. Shaw, op. cit., s. 169.

¹¹⁹ C.M. Bailliet, *Normative Foundation of the International Law of Peace*, [w:] C.M. Bailliet, K.M. Larsen (red.), *Promoting Peace Through International Law*, Oxford 2015, rozdział 3.

¹²⁰ Ibidem, rozdział 3.

¹²¹ A/RES/1236(XII)

¹²² M.N. Shaw, op. cit., s. 170.

¹²³ A/RES/53/243.

cji w sprawach, które są zasadniczo objęte wewnętrzną jurysdykcją któregośkolwiek państwa, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i prawem międzynarodowym; pełne poszanowanie i promowanie wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności; zobowiązanie do pokojowego rozwiązywania konfliktów¹²⁴.

Podsumowanie

Porozumienia Abrahamowe są istotnymi aktami tworzenia prawa pomiędzy państwami Bliskiego Wschodu. Mimo niezwykle skomplikowanej mozaiki, nierzadko sprzecznych interesów, jakie panują w tym regionie świata, państwa starają się odnaleźć to, co ich łączy. Są to więzi religijne, kulturowe, elementy wspólnej tradycji, a także interesy ekonomiczne. Tym, co może zagwarantować pokój oraz dać nadzieję na lepszą przyszłość, jest niewątpliwie przestrzeganie zasad prawa międzynarodowego.

Formą tworzenia tego prawa są właśnie porozumienia Abrahamowe, które wykreowały normy wiążące umawiające się państwa oraz dały podstawę do tworzenia kolejnych norm na podstawie omawianych aktów prawa międzynarodowego, które z pewnością odegrają istotną rolę w historii Bliskiego Wschodu. „Prawo jest cenione za zapewnienie alternatywy dla użycia siły w porządkowaniu spraw ludzkich. W tym sensie całe prawo międzynarodowe jest prawem pokoju (...)”¹²⁵.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2015.
- Bailliet C.M., *Normative Foundation of the International Law of Peace*, [w:] C.M. Bailliet, K.M. Larsen (red.), *Promoting Peace Through International Law*, Oxford 2015.
- Camp David accords*, [w:] S.C. Tucker (red.), *The Cold War. The Definitive Encyclopedia and Document Collection*, Santa Barbara 2020.
- Collier J., Lowe V., *The Settlement of Disputes in International Law: Institutions and Procedures*, Oxford 1999.
- Corten O., Klein P. (red.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties. A Commentary*, Oxford 2011.
- Cot J.P. *Expectations Attached to Conciliation Reconsidered*, [w:] Ch. Tomuschat, R.P. Mazzeschi, D. Thürer (red.), *Conciliation in International Law. The OSCE Court of Conciliation and Arbitration*, Leiden–Boston 2016.

¹²⁴ A/RES/53/243.

¹²⁵ M.E. O’Connell, *Peace and War*, [w:] B. Fassbender, A. Peters (red.), *The Oxford Handbook of the History of International Law*, Oxford 2012, s. 272.

- Czapliński W., Wyrozumska A., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2014.
- Dinstein Y., *The application of customary international law concerning armed conflicts in the national legal order*, [w:] M. Bothe, P. Macalister-Smith, T. Kurzidem (red.), *National Implementation of International Humanitarian Law. Proceedings of an International Colloquium held at Bad Homburg, June 17–19, 1988*, Dordrecht–Boston–London 1990.
- Dörr O., Schmalenbach K. (red.), *Vienna Convention on the Law of Treaties. A commentary*, Berlin–Heidelberg 2018.
- Frankowska M., *Prawo traktatów*, Warszawa 2007.
- Góralczyk W., Sawicki S., *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2017.
- Hardy M., *Modern Diplomatic Law*, Manchester 1969.
- Indlekofer M., *International Arbitration and the Permanent Court of Arbitration*, Wolters Kluwer Law International 2013.
- Kamøy, K. *Diversity of Law in the United Arab Emirates. Privacy, Security, and the Legal System*, Abingdon 2020.
- Klabbers J., *The concept of Treaty in International Law*, The Hague–London–Boston 1996.
- Mälksoo L., *Conciliation within the Framework of Dispute Settlement Procedures: An East European Perspective*, w: *Conciliation in International Law. The OSCE Court of Conciliation and Arbitration*, (red.) Ch. Tomuschat, R. P. Mazzeschi, D. Thürer, Leiden/Boston 2016.
- O’Connell M.E., *Peace and War*, [w:] B. Fassbender, A. Peters (red.), *The Oxford Handbook of the History of International Law*, (Oxford 2012).
- Roszkowski W., *Półwiecze. Historia polityczna świata po 1945 r.*, Warszawa 2002.
- Shaw M.N., *International Law*, Cambridge 2017.
- Sutor J., *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2019.
- Thirlway H., *The Sources of International Law*, Oxford 2014.
- Tyszkiewicz J., Czapiewski E., *Historia powszechna. Wiek XX*, Warszawa 2012.
- Villiger M.E., *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*, Leiden–Boston 2009.

Akty prawne

- Deklaracja i program działań na rzecz kultury pokoju (A/RES/53/243).
- Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz.U. z 1947 r., Nr 23, poz. 90).
- Oświadczenie rządowe z 18 grudnia 1929 r. w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Konwencji o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych, podpisanej w Hadze 18 października 1907 r.
- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 181 [A/RES/181(II)].
- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 1236(XII) o pokojowych i sąsiedzkich stosunkach między państwami [A/RES/1236(XII)].
- Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie 4 kwietnia 1949 r. (Dz.U. z 2000 r., Nr 87, poz. 970).
- Vienna Convention on Consular Relations. Done at Vienna, on 24 April 1963 (United Nations, Treaty Series, vol. 596, p. 261).
- Vienna Convention on Diplomatic Relations. Done at Vienna, on 18 April 1961 (United Nations, Treaty Series, vol. 500, p. 95).

Vienna Convention on the law of treaties. Concluded at Vienna on 23 May 1969 (United Nations, Treaty Series, vol. 1155, p. 331).

Orzecznictwo

International Court of Justice Reports 1962

International Court of Justice Reports 1994.

International Court of Justice Reports 2001.

Publications of the Permanent Court of International Justice 1924, seria A, nr 2.

Reports of International Arbitral Awards, *Case concerning the location of boundary markers in Taba between Egypt and Israel*, Vol. XX.

Inne źródła

מגילת העצמאות, (tłum. Deklaracja niepodległości Państwa Izrael) <https://main.knesset.gov.il/About/Occasion/Pages/IndDeclaration.aspx>.

חוזה השלום "הסכמי אברהם לשלום: חוזה שלום, יחסים דיפלומטיים ונורמליזציה מלאה בין מדינת ישראל לבין

איחוד האמירויות הערביות" - הבאה לאישור הכנסת

(tłum. Traktat pokojowy Porozumienia Abrahamowe dla pokoju: Traktat o pokoju, relacjach dyplomatycznych i pełnej normalizacji pomiędzy Państwem Izrael a Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi – dostarczono do zatwierdzenia przez Knesset), https://www.gov.il/he/Departments/policies/dec428_2020 (dostęp: 13.12.2020).

הממשלה אישרה את הסכם השלום בין ישראל לאיחוד האמירויות (tłum. Rząd ratyfikował traktat pokojowy pomiędzy Izraelem a Zjednoczonymi Emiratami) https://www.gov.il/he/Departments/news/spoke_ratify251020.

Baker A., *What was in the Abraham Accords Signed in Washington*, <https://jcpa.org/what-was-signed-in-the-abraham-accords-signed-in-washington/>.

Friedman G., Sales B., *The Israel-UAE-Bahrain peace deals, explained*, <https://www.jta.org/2020/09/17/politics/the-israel-uae-bahrain-peace-deals-explained>.

Hoffman G., Lazaroff T., *Knesset approves Israel-UAE deal*, <https://www.jpost.com/israel-news/knesset-debates-israel-uae-deal-645800>.

Joint statement of the United States, the Kingdom of Bahrain, and the State of Israel, <https://il.usembassy.gov/joint-statement-of-the-united-states-the-kingdom-of-bahrain-and-the-state-of-israel-2/>.

Joint Statement of the United States, the State of Israel, and the United Arab Emirates, <https://il.usembassy.gov/joint-statement-of-the-united-states-the-state-of-israel-and-the-united-arab-emirates/>.

Reuters Staff, *UAE cabinet ratifies accord to Israel ahead of official visit*, <https://www.reuters.com/article/us-israel-emirates-idUSKBN2741V5>.

The Abraham Accords, <https://2017-2021.state.gov/the-abraham-accords//index.html>.

The Knesset- Research and Information Center, *The Role of the Parliament in the Ratification of International Treaties and Agreements*, <https://main.knesset.gov.il/EN/activity/mmm/me00647.pdf>.

United Nations Treaty Collection, *Vienna Convention on Consular Relations*, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-6&chapter=3.

United Nations Treaty Collection, *Vienna Convention on Diplomatic Relations*, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3-&chapter=3&clang=en.

United Nations Treaty Collection, *Vienna Convention on the Law of Treaties*, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&clang=en.

The normalization agreements between the State of Israel and the United Arab Emirates and the Kingdom of Bahrain in the light of international law – selected issues

Summary

The main purpose of this article is to analyse the normalization agreements between the State of Israel and the United Arab Emirates and the Kingdom of Bahrain (known as the Abraham Accords). First of all, author wants to present these treaties in the light of international law. This article contains a detailed description of provisions of the agreements based on examples of theory and practice of international law. Moreover, it presents the legal nature of the treaties, as well as the historical context of their conclusion. The author concluded that international law guarantees peace and gives hope for a better future. The Abraham Accords are an example of the creation of this law.

Key words: international law, treaty, State of Israel, United Arab Emirates, Kingdom of Bahrain.